

Larisa Fialkova, Maria Yelenskaya, In search of the self: Reconciling the Past and the Present in Immigration Experience. Tartu: ELM Scholarly Press, 2013, 282 strani.

Odkar se je Evropska unija začela zavedati, da je postala izredno zanimiva za priseljence in so migracije zaradi Šengena, Dublina, Frontexa, Eurosur in skoraj vsakodnevnih človeških tragedij na njenih mejah na eni in potreba po ceneni, gibljivi, potrošnji delovni sili na drugi strani postale »ena od prioritet Evropske Unije« je zanimanje za raziskovanje migracij in njihovih vplivov, izzivov, posledic, učinkov na družbo skokovito naraslo. Nove študije in raziskave posegajo na vse konce sveta in v vse kotičke družb ter iščejo odgovore na vprašanja, uporabljajo se bolj ali manj uspešne metodologije, nastajajo nove teorije, reciklira se stare. Rezultat teh frenetičnih aktivnosti je precejšnja zmeda, vsi vpleteni pa se strinjajo vsaj glede enega dejstva: migracije so pomemben del našega vsakdana in doživljamo jih, četudi se sami ne premikamo.

Delo Larise Fialkove in Marije Yelenskaye se ukvarja prav s tem aspektom migracij, z vključevanjem migrantov v družbo države gostiteljice, ko se »pot« sicer konča, a se začne novo »potovanje«, iskanje samega sebe v novem okolju. Za to obdobje je značilno preizpraševanje svoje identitete ter vseh tistih praks, ki jih dandanes skušamo strpati pod skupni imenovalec transnacionalizma. Gre za zanimivo branje, ki je že drugi rezultat projekta o »ex-Sovjetih« v Izraelu. Avtorici sta kot svojo metodo izbrali narativne intervjuje ter se preko osebnih pripovedi intervjuvancev iz naslanjačev v njihovih stanovanjih podale na zanimivo potovanje po zgodovini in kulturi srednje in vzhodne Evrope, med spomine, rituale, običaje, vraže, verovanja in vse ostale prakse, ki posameznikovo življenje naredijo zanimive. V novi družbi se namreč »stvari počnejo drugače«, marsikatera »stara« praksa se znajde na prepihu in ponudi se priložnost, da se o njej premisli, se jo ponovno ovrednoti. Lahko služi kot eno od sider, s pomočjo katerega bodo priseljenci pripeli svojo identiteto na državo izvora ali pa bo ena od tistih, ki se bo za vedno izgubila v procesu njene hibridizacije?

Poleg tega sta izvedli še dve študiji primera, namreč analizo priseljske literature Judov in Nemcev iz držav bivše Sovjetske zveze v Nemčiji, ter skušali razumeti humor v šalah judovskih priseljencev v arabsko-izraelskem konfliktu.

Avtorici se najprej lotita izraelskih mest skozi oči rusko govorečih Izraelcev. S tem vzpostavita zanimivo perspektivo, saj priseljenci mesta doživljajo drugače od tistih, ki tam živijo že od nekdaj. Kot je to v svoji slikanici »Prihod« na zanimiv način pokazal že Shaun Tan, gledajo nanje večplastno, skozi izkušnje iz svoje preteklosti, zahteve sedanjosti in izzive prihodnosti. S svojimi dejanji kot posledicami takega pogleda na svet spreminjajo tako sebe kot okolico, v kateri živijo. In te aktivnosti so lepo razvidne tudi v intervjujih, ki jih avtorici analizirata.

V naslednjem poglavju se lotita za vse migrante izredno pomembnega in občutljivega področja, kjer se srečata posameznik in moč države, namreč spoštovanja zakonodaje tako v zvezi s priseljevanjem kot tudi z vsakdanjim življenjem v državi gostiteljici. Za priseljence lahko to predstavlja precejšen izziv, še posebno, če se novi sistem zelo razlikuje od prejšnjega. Tu ne gre le za spoštovanje zakonov, ampak tudi za možen specifični odnos do njih, kar zelo nazorno slikajo zgodbe priseljencev, ki jim je uspelo prelisčiti sistem. Tu gre predvsem za ponosne pripovedi o kontrabandu, produciranju lažnih papirjev za pridobitev državljanstva, pričevanju za potrebe postopka za priselitev ...

Meje so še eden od dejavnikov, katerih vpliv na migrante je lahko velik. So mehanizmi, s pomočjo katerih se ljudi deli na »naše« in »druge« tako pri prehodu meje kot tudi pozneje v procesu integracije in pridobivanju državljanstva. Vendar pa sta avtorici nekoliko omehčali stroge pravne, politološke in sociološke poglede na meje s pomočjo zanimivega pristopa, saj sta jih združili z doživljanjem praznikov in s tem uspeli cel diskurz obrniti v bolj optimistično smer. Priseljenci s pomočjo praznovanj, ki jih organizirajo v Izraelu, potujejo nazaj v času in/ali prostoru ter na različne specifične načine reproducirajo prakse, ki se jim zdijo pomembne za njihovo identiteto. Gre recimo za praznovanje Norvega leta ter različne druge praznike iz bivše Sovjetske zveze. Pomemben del teh praznikov je tudi hrana, ki se lahko pripravlja drugače, čeprav gre za isto jed, zraven pa so prisotne še zgodbe in razlage o izvoru, običajih, sestavinah, postopkih priprave ...

Zadnji dve poglavji se ukvarjata predvsem z vprašanjem identitete v nekoliko bolj specifičnih kontekstih. Kot prvi je predstavljen primer Nemcev in Judov iz bivše Sovjetske zveze, ki so se po njenem razpadu preselili v Nemčijo. S pomočjo literarnih del, ki so jih izdali avtorji iz njihove sredine se izprašuje njihova etnična identiteta in išče povezave oz. razlike. Priseljenska literatura je namreč »kultura vmes« in po H. Bhabhi vključuje tako imenovani »hibridni diskurz«. Po eni strani torej lahko združuje priseljence med seboj, povezuje priseljence in večinsko populacijo ter ustvarja tudi skupne prostore. Po drugi strani pa je lahko znamenje izolacije s strani večinskega prebivalstva, konfliktov v skupnosti ... Na vsak način priseljenska literatura na trenutke lahko pove mnogo več kot intervjuji in tradicionalno kvalitativno raziskovanje.

Drugi primer je namenjen reprezentacijam arabsko-izraelskega konflikta v humorju rusko govorečih Izraelcev. Gre za široko polje, saj imajo rusko govoreči priseljenci v Izraelu bogat nabor najrazličnejših medijev, skozi katera lahko bodisi sprejemajo bodisi širijo politične šale, katerih korenine segajo še v čas Sovjetske zveze in so drugim prebivalcem Izraela včasih popolnoma nerazumljive. Avtorico zanimajo predvsem zgodovinski konteksti, ki nudijo podlago za sodobne izraelske šale, karikature, aforizme ter skušata najti tiste transformacije, ki humorju iz preteklosti omogočajo, da nasmeje rusko govoreče Izraelce v sedanosti. Tako smo priča izrekom Gorbačova, Stalina, pesmim iz učbenikov Sovjetke zveze, citatov iz Medvedka Puja ... Situacija postane veliko manj smešna, ko se ta bogati bazen dovtipov, šal, karikatur aplicira na arabsko-izraelski konflikt.

Te šale namreč reproducirajo stereotipe o Arabcih in marsikateri priseljenc jih zasužraži še preden sploh pride v Izrael. Prebiranje in analiziranje na trenutke že kar obešnjaškega humorja, ki nagovarja tudi otroke, zbuja precejšen pesimizem glede reševanja tega konflikta. Ravno v tem delu bi od avtoric pričakoval veliko bolj kritičen pristop do teh pojavov nestrpnosti, rasizma, ksenofobije, ki prepada med Izraelci in Arabci največkrat širijo in poglobljajo.

Naj za konec še poudarim, da gre za zanimivo branje, ki sta ga avtorici koncipirali na način, da se raziskave loteta »od spodaj navzgor« ter nudi mnogo zanimivih primerov iz vsakdanjega življenja rusko govorečih priseljencev v Izraelu. Njihovo iskanje »samega sebe« je po eni strani očitno še vedno trdno zasidrano v preteklost, ki jo lahko spravimo pod skupni imenovalec Sovjetske zveze, čeprav aktualni dogodki od njih zahtevajo prilagajanje ter aktivno sodelovanje v novih izzivih, kot recimo politika naseljevanja v Izraelu in arabsko-izraelski konflikt. Gre za procese, ki stalno izprašujejo njihove identitete in odpirajo nove možnosti, od katerih pa nekatere izbire vodijo na nevarne terene nestrpnosti in rasizma.

Jure Gombač